
DR. SZENTE-VARGA MÓNKA

LATIN-AMERIKAI REGIONÁLIS SZERVEZETEK VÁLSÁGA

Bevezető gondolatok

A latin-amerikai regionális szervezetek többsége komoly kihívásokkal küzd a 2010-es évek második fele óta. Nemcsak meggyengültek a pár évvel korábban nagy reményekkel induló kezdeményezések, hanem némelyik szétesésközeli állapotban van. Alapvető működési problémákkal küzd például a 33 tagú, a régió minden országát magában tömörítő Latin-amerikai és Karibi Államok Közössége (CELAC). 2017-ben a soros elnöki feladatokat El Salvador látta el, megegyezés hiányában azonban 2018-ra nem sikerült a pozíciót átvevő ország kiválasztása, így a legkisebb területű közép-amerikai állam kénytelen volt duplázni. 2019-ben végül Bolívia vette át az elnökséget, de a szervezet megmentését inkább Mexikótól várják, attól az országtól, ahol a CELAC ötlete megszületett (2010, Maya Riviera).¹ Komoly kihívásokkal néz szembe a 2004-ben kubai–venezuelai tengelyen megalakult Bolívari Szövetség (ALBA) szervezet is. Venezuela már nem képes a gazdasági háteret biztosítani, az országban zajló krízis pedig egyre inkább befagyott konfliktussá alakul. Az ALBA-ból megindult a tagok elvándorlása: Honduras 2010-ben, Ecuador 2018-ban hagyta ott a szervezetet. Utóbbi így próbált nyomást gyakorolni a venezuelai kormányra az országból történő tömeges elvándorlás miatt.² Az eredetileg 12 tagállamú Dél-amerikai Államok Uniójának (UNASUR) 2017 januárja óta nincs főtítkára; az országok több mint fele távozott, köztük a szervezet székhelyének otthont adó Ecuador is...

A tanulmány célja, hogy a bevezetőben vázlatosan megrajzolt válsághelyzetet elemezze. A latin-amerikai integrációs folyamatok rövid áttekintését követően ezek általános kontextusában kerül bemutatásra a dél-amerikai integráció talán legikonikusabb vállalkozása, az UNASUR, különös tekintettel a szervezet hanyatlására. Az esettanulmányt a latin-amerikai regionalizmus aktuális helyzetének és a jövőre vonatkozó kilátásoknak a vizsgálata követi.

Regionalizmus Latin-Amerikában

„A regionális integrációk [...] a globális integráció fontos elemei, azt gyakran erősítik, bár nem egy esetben céljuk éppen a globális kihívásokra adott válasz vagy a globalizáció negatív hatásainak az ellensúlyozása, illetve kivédése.”³ A regionális

¹ Hivatalosan 2011-ben Caracasban jött létre.

Oficina Regional de la FAO para América Latina y el Caribe.

<http://www.fao.org/americas/prioridades/plan-celac/celac-venezuela-2011/es/>; letöltés: 2020.01.21.

² Ecuador sale de la ALBA en respuesta a la crisis venezolana.

<https://www.eltelegrafo.com.ec/noticias/politica/3/ecuador-salida-alba>; letöltés: 2019.10.20.

³ KUTASI Gábor: Regionális integrációk elterjedése a világgazdaságban. In: PALÁNKAI Tibor – KENGYEL Ákos – KUTASI Gábor – BENCZES István – NAGY Sándor Gyula: A globális és regionális integráció gazdaságtana. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2016.

integráció folyamata Latin-Amerikában eltérő intenzitással zajlott, illetve zajlik. Következésképpen szokás különbséget tenni aktívabb és passzívabb időszakok között. Gert Rosenthal elsősorban gazdasági megfontolások alapján voluntarista (50-es és 60-as évek), revizionista (80-as évek) és pragmatikus (90-es évek) integrációs hullámokról írt.⁴ Az utóbbi években gyakoribb a szintén hármas tagolású: régi, új és globalizált regionalizmusok felosztás.⁵ Ez a csoportosítás összességében hosszabb intervallumot takar, egészen a 2010-es évekig terjed, tagolása mind gazdasági, mind politikai ismérveken – például a nemzetközi politikai tér változásai – alapszik.

A régi regionalizmus a 20. század ötvenes és hatvanas éveit fedi le, Rosenthal voluntarista etapjának feleltethető meg. Ebben az időszakban negatív integrációról is beszélhetünk, hiszen a cél a régió belüli kereskedelem útjában álló akadályok lebontása volt. A világháborús konjunktúra lecsengése, az importhelyettesítő gazdaság meghonosodása, továbbá a diktatúrák térnyerése miatt az első – régi, avagy voluntarista – integrációs hullám azonban tartós eredmények nélkül ért véget.

Az új regionalizmus a nyolcvanas évek végétől, a kilencvenes évek elejétől indul. Rosenthal kategóriái közül a harmadik, pragmatikus szakaszt fedi le. Rosenthal utóbbit így jellemezte 1993-as tanulmányában: „Az integráció harmadik etapja – amelynek legfőbb jellegzetességei az utóbbi esztendőkből kezdtek kikristályosodni – három új tényezővel bír: először is, a gazdasági jelenségek növekvő globalizációja; másodsor, fokozatos elmozdulás a régió országai közötti nagyobb konvergencia irányába a gazdaságpolitika terén – különös tekintettel a gazdasági liberalizációra –, ami részben a fent említett globalizációra adott latin-amerikai válasz; harmadszor, a plurális és demokratikus politikai rendszerek térnyerése.”⁶ A felsorolást érdemes a nemzetközi kapcsolatokban történt változásokkal folytatni: a bipoláris szembenállás vége, az Amerikai Egyesült Államok ideológiai érdekelttségének jelentős csökkenése Latin-Amerikában, és általánosságban Washington lanyhuló érdeklődése a régió iránt.

A globalizált regionalizmus a 21. század elejéhez köthető. A 2000-es évek kezdetén számos új latin-amerikai regionális szervezet jött létre. A teljesség igénye nélkül: 2004-ben alakult meg a Bolívari Alternatíva (ALBA), 2009-től Bolívari Szövetség,⁷ amelynek tagjai Kuba, Venezuela, Bolívia, Nicaragua, Dominika, Ecuador, Saint Vincent és a Grenadine-szigetek, Antigua és Barbuda. A neoliberais

⁴ ROSENTHAL, Gert: Treinta años de integración en América Latina: un examen crítico. Estudios Internacionales, Vol. 26. Núm. 101., 1993. pp. 74–88.

⁵ LEHOCZKI Bernadett: A regionalizmus három generációja Latin-Amerikában. Köz-gazdaság, 2. évf. 3. szám, 2007. pp. 97–114.

http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/1333/1/kg_2007n3p97.pdf; letöltés: 2019.10.22.

RACS Marianna: Változatok integrációra – az ibér-amerikai országok integrációs szervezetei 1945-től napjainkig. Doktori disszertáció, ELTE, Budapest, 2014.

<https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/22348/diss.pdf?sequence=1&isAllowed=y>; letöltés: 2019.10.22.

⁶ ROSENTHAL, Gert: Treinta años de integración en América Latina: un examen crítico. Estudios Internacionales, Vol. 26. Núm. 101., 1993. pp. 80–81.

⁷ A spanyol elnevezés magyar tükörfordítása: Bolívari Szövetség a Mi Amerikánk Népei Számára és a Népek Kereskedelmi Szerződése.

gazdasági modell elvetése, baloldali politikai ideológia és az Amerikai Egyesült Államokkal való konfrontatív magatartás jellemezte.⁸

Az összes dél-amerikai államot magában foglaló, részben az Európai Unió által inspirált Dél-amerikai Nemzetek Uniójának (UNASUR) alapító okiratát 2008-ban írták alá.⁹

Az UNASUR célja, hogy kulturális, társadalmi, gazdasági és politikai téren lakosai között létrehozza az integráció és az unió térségét, prioritást fektetve a politikai párbeszédre, társadalompolitikára, oktatásra, energiára, infrastruktúrára, pénzügyekre és a természeti környezetre, hogy mindezek által megszüntesse a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségeket. Célja továbbá a társadalmi integráció és az állampolgári részvétel előmozdítása, a demokrácia elmélyítése és az aszimmetriák mérséklése; mindez az alkotó államok szuverenitásának és függetlenségének megerősítése keretében.¹⁰

Célként jelent meg a régió kulturális, társadalmi, gazdasági és politikai integrációja, valamint fellépés a tagországokat általában érintő kihívásokkal szemben (pl. társadalmi egyenlőtlenségek, szegénység, transznacionális szervezett bűnözés). Az UNASUR nem titkolt szándéka volt továbbá, hogy átvegye az Amerikai Államok Szervezete (AÁSZ) egyes funkcióit, például a regionális konfliktusok kezelését. A ratifikálásokat követően az alapító okirata 2011-ben lépett életbe.¹¹

Szintén 2011-ben alakult meg a Csendes-óceáni Szövetség (AP) elsősorban gazdasági érdekek mentén – például ázsiai nyitás – Peru, Chile, Kolumbia és Mexikó részvételével. Továbbá ebben az évben öltött hivatalos formát az összes térségbeli államot tömörítő 33 tagú ernyőszervezet, a Latin-amerikai és Karibi Államok Közössége (CELAC).

⁸ GRATIUS, Susanne – PUENTE, José Manuel: ¿Fin del proyecto alternativo ALBA? Una perspectiva política y económica. *Revista de Estudios Políticos*, Núm. 180., 2018. pp. 229–252.

<https://doi.org/10.18042/cepc/rep.180.08>; letöltés: 2019.10.20.

SOLTÉSZ Béla: Latin-Amerika: Integrációk túlkínálata. *Fordulat*, 2011/4. (16.) szám. pp. 133–134.

http://www.epa.hu/02100/02121/00014/pdf/EPA02121_fordulat_16.pdf; letöltés: 2019.10.20.

⁹ A szervezet előzményei 2000-re, a dél-amerikai elnökök első csúcstalálkozásáig nyúlnak vissza. Elődszervezete a 2004-es alapítású Dél-amerikai Közösség (Cuzcoi deklaráció).

MAESTRE ALFONSO, Juan – CASAS GRAGEA, Ángel M. – GONZÁLEZ JÁCOME, Alba (szerk.): *Nuevas rutas para el desarrollo en América Latina: Experiencias globales y locales*. Universidad Iberoamericana, Mexikó, 2008. p. 71.

¹⁰ South American Union of Nations Constitutive Treaty.

<http://www.gsdrc.org/docs/open/regional-organisations/unasur,%202008,%20establishing%20treaty.pdf>; letöltés: 2019.10.20.

¹¹ RACS Marianna: *Változatok integrációra – az ibér-amerikai országok integrációs szervezetei 1945-től napjainkig*. Doktori disszertáció, ELTE, Budapest, 2014. pp. 153–156.

<https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/22348/diss.pdf?sequence=1&isAllowed=y>;
letöltés: 2019.10.22.

HEGEDŰS Barbara: ¿Tiene un futuro la UNASUR? In: *Actas del XIX Congreso de la Federación Internacional de Estudios sobre América Latina y el Caribe (FIEALC)*. SZTE, Szeged, megjelenés előtt.

BORDA, Sandra: *The Union of South American Nations. Mapping Multilateralism in Transition*, 3. szám, 2014. pp. 4–5.

https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/ipi_e_pub_unasur.pdf; letöltés: 2019.10.20.

A szervezetek proliferációjának számos oka volt. Jó alapot szolgáltattak a kedvező külső gazdasági feltételek és ezekkel karöltve a régió gazdasági növekedése. 2000 és 2010 között a latin-amerikai és a karibi térség bruttó hazai terméke éves átlagban 3,25%-kal emelkedett.¹² A latin-amerikai újbaloldal megerősödése is fontos tényező volt, hiszen mindig is célkitűzései közé tartozott a regionális integráció erősítése. Azáltal pedig, hogy a dél-amerikai elnökök többsége hasonló vagy azonos politikai platformon helyezkedett el (lásd rózsaszín dagály),¹³ a regionális szervezetek megalakítása gördülékenyebbé vált. Nem elhanyagolható továbbá, hogy a New York-i terrortámadások után az Amerikai Egyesült Államok kevésbé foglalkozott Latin-Amerikával, és ez a fajta 'felejtés' kedvezőnek bizonyult a régió számára, hiszen olyan alternatívákat kipróbálhatott, amelyek korábban nem voltak lehetségesek. Apopót a szervezetek megalakításához nem ritkán a bicentenáriumi ünnepek szolgáltattak; számos szervezet 2010 környékén jött létre.¹⁴

¹² GDP growth (annual %) – Latin America & Caribbean.

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2010&locations=ZJ&start=2000>; letöltés: 2020.01.22.

¹³ Az újbaloldal hatalomra kerülése kezdetét Latin-Amerikában Hugo Chávez 1998-as megválasztásától számítják. A 21. század első évtizedében a dél-amerikai államok többségében hosszabb-rövidebb ideig baloldali kormányok irányítottak. A rózsaszín elnevezés nem, illetve nem feltétlenül a feminizmushoz köthető, hanem abból ered, hogy ezeket a politikai erőket már 'puhábnak' tartják, mint a hidegháborús baloldali szervezeteket, így az elnevezésben a vörösből rózsaszín lett.

¹⁴ A latin-amerikai regionalizmusnak és regionális szervezeteknek terjedelmes hazai szakirodalma van: DOMOKOS Endre: Latin-amerikai integrációs szervezetek: kormányközi együttműködés vagy elmozdulás a szupranacionalitás irányába. In: BÓKA Éva – DANI Ákos – DOMONKOS Endre – FOLK György – LUKÁCS József – PÁLFYNE Sipőcz Rita: Európa és a világ. Pannonprint, Veszprém, 2011. pp. 141–201.

INOTAI András: A Közép-amerikai Közös Piac: a fejlődő országok közötti integráció egy példája. MTA Afro-Ázsiai Kutató Központ, Budapest.

LEHOCZKI Bernadett: Az új regionalizmus Latin-Amerikában. In: TRAUTMANN László (szerk.): In memoriam Kollár Zoltán. Aula Kiadó, Budapest, 2006. pp. 93–122.

LEHOCZKI Bernadett: Amerika-közi kapcsolatok. Az elmúlt évtized. Külügyi Szemle, 7. évf. 3. szám, 2008. pp. 68–90.

https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2008_03_Amerika-kezi_kapcsolatok.pdf; letöltés: 2020.01.22.

LEHOCZKI Bernadett: Integrációs törekvések Latin-Amerikában. In: BLAHÓ András – KUTASI Gábor (szerk.): Erőközpontok és régiók a 21. század világgazdaságában. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010. pp. 249–264.

LILÓN, Domingo: A latin-amerikai politikai változások belső és nemzetközi kontextusa. Külügyi Szemle, 7. évf. 3. szám, 2008. pp. 91–107.

https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2008_03_A_latin-amerikai_politika.pdf; letöltés: 2020.01.22.

PALOTÁS László: Az összamerikai szabadkereskedelmi kezdeményezés. Doktori (PhD) értekezés, BCE, Budapest, 2001.

http://phd.lib.uni-corvinus.hu/135/1/palotas_laszlo.pdf; letöltés: 2020.01.21.

RACS Marianna Katalin: A regionális integráció sajátosságai Latin-Amerikában. Eszmélet, 22. évf. 86. szám, 2010. pp. 111–122.

http://epa.oszk.hu/01700/01739/00071/pdf/EPA01739_eszmelet_86_2010_111-122.pdf; letöltés: 2020.01.21.

SOLTÉSZ Béla: Az UNASUR. A Dél-amerikai Nemzetek Uniójának perspektívái és kihívásai. In: PALÁNKAI Tibor (szerk.): Tanulmányok a regionális integráció témaköréből. Regionális integrációk – összehasonlító tanulmányok. Savaria University Press, Szombathely.

A korszakot poszthegemón regionalizmusnak is nevezik,¹⁵ mert az Amerikai Egyesült Államok világ más területeire koncentrált, ezekben az években még inkább távol maradt a térségtől, mint a huszadik század utolsó évtizedében.¹⁶ Ezáltal a latin-amerikai regionális hatalmak – mint például Brazília vagy a szintén regionális aspirációkat dédelgető Venezuela – mozgástere megnőtt, aktívan támogathatták az integrációs törekvéseket és felkarolhattak egyes szervezeteket (például Venezuela – ALBA, Brazília – UNASUR).¹⁷ Míg utóbbiaknak szükségük van egy-egy országra, amely fő támogatóként mögöttük áll, maguk a szervezetek pozitívan befolyásolhatják az adott állam nemzetközi láthatóságát, súlyát és presztízsét. A szervezetek száma az ezredfordulón látványos növekedésnek indult, a mennyiségi gyarapodáshoz azonban nem társult minőségi változás.

Részben ezzel is magyarázható, hogy a kezdeti lendület hamar alábbhagyott, s jelenleg, a 2010-es évek vége óta válságjelek sorozatával találkozhatunk, ami a poszthegemón regionalizmus lezárulására utalnak. Úgy tűnik, ez a korszak nemcsak intenzitásában tért el a regionalizmus korábbi hullámaintól, hanem időtartamában is. Jóval intenzívebb volt, ugyanakkor gyorsabb lefolyású.

Dél-amerikai Nemzetek Uniója (UNASUR)

A globális regionalizmus időszakában létrejött új kezdeményezések közül a legkomolyabbnak a Dél-amerikai Nemzetek Uniója tűnt. Soltész Béla tanulmányában három érvet sorakoztat fel: „Először is, az UNASUR két, már létező integráció (a Mercosur és az Andoki Közösség) tagjait foglalja magában, kiegészülve három olyan országgal, amelyek korábban nem vállaltak szerepet egyik szervezetben sem – Chilével, Guyanával és Suriname-mal –, az UNASUR tagjai között tehát megtaláljuk valamennyi dél-amerikai országot,”¹⁸ gyarmati múlttól függetlenül, legyen az spanyol, portugál, brit vagy holland. „Másodszor, már az első csúcstalálkozón megállapodás született a részt vevő államfők között, hogy az UNASUR a két korábbi integráció intézményi szerkezetét használja, hogy ne

¹⁵ MIJARES, Víctor M. – NOLTE, Detlef: Regionalismo posthegemónico en crisis. Foreign Affairs Latinoamérica, Vol. 18. Núm. 3., 2018. pp. 105–112.

https://www.researchgate.net/publication/326462076_Regionalismo_posthegemónico_en_crisisPor_qu_e_la_Unasur_se_desintegra_Foreign_Affairs_Latinoamerica; letöltés: 2019.10.20.

RIGGIROZZI, Pía – TUSSIE, Diana (szerk.): The Rise of Post-Hegemonic Regionalism. The Case of Latin America. Springer; 2012.

CRANDALL, Russell: The Post-American Hemisphere. Power and Politics in an Autonomous Latin America, Foreign Affairs, Vol. 90. No. 3., May/June 2011. pp. 83–86.

¹⁶ „A poszthegemón kifejezés alatt azt értjük, hogy a regionális struktúrákat hibrid gyakorlatok jellemzik, az USA vezette neoliberais kormányzati modelltől való részleges eltávolodás miatt. A korábbtól eltérő politikai szerveződési és gazdaságirányítási formák jelennek meg.”

RIGGIROZZI, Pía – TUSSIE, Diana (szerk.): The Rise of Post-Hegemonic Regionalism. The Case of Latin America. Springer; 2012. p. 12.

¹⁷ A két szervezetről és általánosságban a dél-amerikai integrációs folyamatokról lásd:

SANAHUJA, José Antonio: Del “regionalismo abierto” al “regionalismo post-liberal”. Crisis y cambio en la integración regional en América Latina. In: SERBIN, Andrés – MARTÍNEZ, Laneydi – RAMANZINI, Haroldo jr. (szerk.): Anuario de la Integración Regional de América Latina y el Gran Caribe 2012. Coordinadora Regional de Investigaciones Económicas y Sociales (CRIES), Buenos Aires, 2012. pp. 11–54.

¹⁸ SOLTÉSZ Béla: Latin-Amerika: Integrációk túlkínálata. Fordulat, 2011/4. (16.) szám. pp. 135–136.

http://www.epa.hu/02100/02121/00014/pdf/EPA02121_fordulat_16.pdf; letöltés: 2019.10.20.

növekedjenek a bürokratikus terhek. Harmadszor, a tervezett, rövid és középtávon még csak papíron létező új intézmények (Védelmi Tanács, Parlament, Bank) mellett körvonalazódik egy nagyon is konkrét új projekt, a Kezdeményezés Dél-Amerika Regionális Infrastrukturális Integrációjáért [...] amely a dél-amerikai közlekedési, energetikai és távközlési infrastruktúra integrációjának előmozdításával kívánja lefektetni a későbbi gazdasági és politikai integráció alapjait.”¹⁹ Az intézményeket elosztották a tagállamok között, a székhelyet Ecuadorba, a parlamentet Bolíviába, a bankot Venezuelába tervezték. A székhelyet a Quito vonzáskörzetében található, az Egyenlítőn fekvő Ciudad Mitad del Mundo városban építette fel az ecuadori kormány. Néstor Kirchner volt argentin elnökről nevezték el, aki 2010-ben az UNASUR első főtitkára lett. A tisztséget azonban csak pár hónapig láthatta el, 2010 októberében elhunyt. Szobrát az épülettel együtt avatták fel 2014-ben. Az UNASUR székhelyének átadásán kilenc dél-amerikai elnök volt jelen a tizenkettőből: Rafael Correa (Ecuador); Nicolás Maduro (Venezuela); Juan Manuel Santos (Kolumbia); Horacio Cartes (Paraguay); Dilma Rousseff (Brazília) és Evo Morales (Bolívia).²⁰ Ekkor még hittek a szervezet sikerében és jövőjében.

2018-ban Evo Morales felavatta az UNASUR parlamentjének épületét Bolívia negyedik legnagyobb városában, a 2000-es vízháború miatt nemzetközi ismertségre szert tett Cochabambában. Ő viszont teljesen egyedül volt, egyik dél-amerikai elnök sem utazott el az eseményre.²¹ Négy év alatt óriásit fordult a világ. A szervezet kifulladásában számos tényező játszott szerepet. Ezek közül a tanulmányban a régióban erősödő gazdasági és politikai polarizáció, a gazdasági problémák és a venezuelai válság kerülnek részletesebb kibontásra.

Bár az UNASUR az összes dél-amerikai államot egyesíteni tudta, és a két legnagyobb dél-amerikai integrációs szervezetet, az Andok Közösséget és a Déli Közös Piacot is egy szervezetbe integrálta, már az alapító szerződés életbe lépésének évében, 2011-ben voltak jelek, amelyek nem a régió nagyobb, esetleg mélyebb integrációja irányába mutattak, hanem ellenkezőleg, a polarizáció felé. 2011-ben a Csendes-óceáni Szövetség (AP) gazdasági-kereskedelmi profillal történő megalakulása²² már aggodalmat váltott ki a tekintetben, hogy a jövőben Dél-Amerika kettészakadhat: a gazdaságilag dinamikusabb része a Csendes-óceáni Szövetségbe tömörül, a merkantilista politika felé hajló keleti oldal pedig az 1991-ben megalakult Déli Közös Piac tagja lesz. A Csendes-óceáni Szövetséget éppen ezért nem is szerették. Különösen nem szerette Brazília; „elsősorban azért, mert nem tagja”, írta szarkasztikusan Carlos Malamud elemző.²³ Továbbá azért, mert

¹⁹ Uo. 136.

²⁰ MUÑOZ, Juan Andrés: UNASUR inaugura su nueva sede en “la mitad del mundo”. <https://cnnespanol.cnn.com/2014/12/05/unasur-inaugura-su-nueva-sede-en-quito/>; letöltés: 2020.01.22.

²¹ LÓPEZ, Víctor David: Funeral por la UNASUR, el sueño integrador que nació muerto. <https://www.publico.es/internacional/estados-suramericanos-funeral-unasur-sueno-integrador-nacio-muerto.html>; letöltés: 2019.10.20.

²² Megalakulását a limai deklarációhoz kötik. A szervezet keretegyezményét 2012. június 6-án írták alá a chilei Paranalban (Antofagasta, Chile). Acuerdo marco de la Alianza del Pacífico. https://www.cancilleria.gov.co/sites/default/files/alianza-del-pacifico/acuerdo_marco_alianza_del_pacifico_06_jun_2012_mejorado.pdf; letöltés: 2020.01.21.

²³ MALAMUD, Carlos: Brasil y la Alianza Pacífico. <https://www.analisislatino.com/opinion/?id=6412>; letöltés: 2019.10.20.

gyengíthette az UNASUR-t, amelynek egyik legfőbb támogatója Brazília volt. Ráadásul, ha integrációról van szó, Brazíliának akkor megkérdőjelezhetetlen a vezető szerepe, ha dél-amerikai szervezetről beszélünk. Ha ez egy latin-amerikai szervezet, akkor már 'labdába rúghat' Mexikó, és óhatatlanul előkerül az, hogy Brazília „más” – lásd a portugál nyelv használatát stb. A Csendes-óceáni Szövetség ugyanakkor egy latinamerikanizálódott szervezet, hiszen Chile, Peru és Kolumbia mellett Mexikó is tagja.

A 2010-es évek végén az AP a legolajozottabban működő szervezet a régióban. A világ első tíz gazdasági közé tartozik; 2016-ban a latin-amerikai régióba irányuló közvetlen külföldi befektetések (FDI) 41, 2017-ben pedig 38%-a érkezett a Csendes-óceáni Szövetséghez tartozó területekre. A Világbank 2018-as *Doing Business* listáján a latin-amerikai államok közül az első négy helyen az AP-országok végeztek²⁴ (Mexikó a 49., Chile az 55., Peru az 58. és Kolumbia az 59. volt).²⁵ A Világ gazdasági Fórum által kiadott globális versenyképességi indexen (*Global Competitiveness Report*, GCR) Chile 33., Mexikó 46., Kolumbia 60. és Peru 63. lett 2018-ban. Ezzel latin-amerikai összehasonlításban az első, második, ötödik és hatodik helyeket szerezték meg.²⁶ Az ázsiai kistigrisek nyomán az AP-országok megkapták a „csendes-óceáni pumák” becenevet.²⁷ A Csendes-óceáni Szövetség erősödésével azonban nő a különbség Dél-Amerika nyugati és keleti részei között.

A rózsaszín dagály lecsengésével, a konzervatív erők kormányra kerülésével megindult a régióban a politikai polarizáció. A regionális integráció folyamata átpolitikálódott, ma már egyre fontosabb, hogy adott szervezet a politikai bal- vagy jobboldalhoz köthető-e. Ez rendkívül negatív hatással van a szervezetek jövőjére, hiszen nem valószínű az a scenárió, hogy Dél-Amerika kormányai hosszabb ideig egységes politikai platformon álljanak. Szükséges lenne tehát az integráció érdekében rugalmasságra és nagyobb toleranciára az eltérő politikai vezetési országok irányába; másrészt a bal-jobb, avagy progresszív-konzervatív felosztás, illetve szembenállás könnyen egy-egy szervezet hanyatlásához vezethet azáltal, ha az eltérő beállítottságú politikai erők nem kívánják folytatni a korábban elkezdett projektet, attól elhatárolódnak, s inkább saját, új kezdeményezést hoznak létre, lásd UNASUR és a következő oldalakon majd részletesen ismertetett PROSUR.

²⁴ Doing Business 2018. Reforming to Create Jobs. Comparing Business Regulation for Domestic Firms in 190 Economies. World Bank Group, Washington D.C., 2018. p. 4.

<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf>; letöltés: 2019.10.20.

²⁵ Magyarország a 48. helyen végzett.

²⁶ A régióban a harmadik és a negyedik helyen Uruguay és Costa Rica találhatók.

SCHWAB, Klaus (szerk.): *The Global Competitiveness Report 2019*. World Economic Forum, Köln/Genf, 2019. p. 13.

http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf; letöltés: 2019.10.20.

²⁷ Lásd például a Bertelsmann Alapítvány elemzését:

GEORGE, Samuel: *The Pacific Pumas. An Emerging Model for Emerging Markets*.

https://www.bfna.org/wp-content/uploads/2017/04/The-Pacific_Pumas-Single-13Mar14.pdf;

letöltés: 2019.10.20.

Az UNASUR szétesésében jelentős szereppel bírt a Venezuelában – a szervezet tagállamában és fontos támogatójában – kialakult válság. Az UNASUR kezdetektől az Amerikai Államok Szervezetének egyfajta ellenszervezete volt, annak bizonyos funkcióit – például választások tisztaságának ellenőrzése választási megfigyelők segítségével, regionális konfliktusok békés feloldása – próbálta átvenni. UNASUR-megfigyelők részt vettek a 2013-as venezuelai választásokon.²⁸ A hivatalos végeredmény szerint Nicolás Maduro a szavazatok 50,66, az ellenzéki Henrique Capriles a 49,07%-át kapta. Capriles nem fogadta el az eredményt és a szavazatok újraszámolását követelte.²⁹ Annak ellenére, hogy egyes megfigyelői választási visszasságokra hívták fel a figyelmet, az UNASUR-misszió a hivatalos végeredmény és a választások tisztasága mellett állt ki. A venezuelai elnökválasztás – ha csak egy rövid időre is, de – megosztotta a dél-amerikai elnököket. Juan Manuel Santos kolumbiai elnök támogatta a szavazatok újraszámolását, Cristina Fernández de Kirchner argentin és Evo Morales bolíviai elnökök viszont ellenezték azt. Végül – ekkor még – sikerült megegyezniük, és a 2013. áprilisi limai deklarációban közösen arra szólították fel a feleket, hogy ismerjék el a választási eredményt.³⁰ A venezuelai válság azonban nem oldódott meg, sőt tovább mélyült politikai, gazdasági, társadalmi és egyéb tekintetben. Ha az UNASUR hatékony és jól működik, akkor tudnia kellett volna kezelni a helyzetet, a szervezet közvetítési kezdeményezései a venezuelai kormány és az ellenzék között azonban zátonyra futottak.³¹ Mára az, hogy ki kit tart legitim vezetőnek az országban, Nicolas Madurót avagy Juan Guaidót, áthidalhatatlan szakadékot képez a dél-amerikai országok között.

A szervezet másik problémája a tagországok gazdasági helyzete, különös tekintettel Brazíliára. Utóbbi a legnagyobb befizető, a 10 864 227 amerikai dollárra rúgó 2017-es költségvetés 39%-át állta, annyit, mint Argentína (16,52%), Venezuela (11,6%) és Kolumbia (11,1%) összesen.³² Következésképpen az UNASUR sorsa nem függetleníthető Brazília gazdasági és politikai helyzetétől.

„Brazília a 21. század elején nemcsak a világ tíz legnagyobb gazdasága közé tartozott, hanem 2011-re sikerült a 6. helyre felverekednie magát, maga mögé utasítva ezzel az Egyesült Királyságot. Fejlődő ország helyett feltörekvő államként (emerging state) emlegették, amely példát mutathat másoknak a perifériáról történő

²⁸ BORDA, Sandra: The Union of South American Nations. Mapping Multilateralism in Transition, 3. szám, 2014. p. 7.
https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/ipi_e_pub_unasur.pdf; letöltés: 2019.10.20.

²⁹ PRADOS, Luis: Maduro se atribuye la victoria y Capriles no reconoce los resultados.
https://elpais.com/internacional/2013/04/14/actualidad/1365972053_885888.html; letöltés: 2019.10.20.

³⁰ BORDA, Sandra: The Union of South American Nations. Mapping Multilateralism in Transition, 3. szám, 2014. pp. 1–16.
https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/ipi_e_pub_unasur.pdf; letöltés: 2019.10.20.

³¹ PEÑAFIEL CEVALLOS, Pryanka– MOULY, Cécile: UNASUR in Venezuela: Mediation, Bias and Legitimacy. Contexto Internacional, Vol. 41.(3), Sep/Dec 2019. p. 592.
<https://www.scielo.br/pdf/cint/v41n3/0102-8529-cint-201941030579.pdf>; letöltés: 2019.10.20.

³² UNASUR/CMRE/Resolution No. 014/2016. UNASUR Annual Ordinary Budget for the Year 2017. Annex I: Revenues and Financial Sources – Quotas of the Member States.
http://www.itamaraty.gov.br/images/ed_integracao/docs_UNASUL/RES014.2016ENG.pdf; letöltés: 2019.10.20.

kitörésre.”³³ Az ország 2010-ben még látványos, 7,5%-os gazdasági növekedést könyvelhetett el. Utána azonban a növekedés üteme lelassult (3,9%/2011, 1,9%/2012, 3,0%/2013, 0,1%/2014), majd negatívba fordult (-3,8%/2015 és -3,5%/2016).³⁴ A kormány túlköltekezése (pl. sporttal kapcsolatos megaprojektek, mint a 2014-es labdarúgó világbajnokság és a 2016-os riói nyári olimpia megrendezése), a nyersanyagok árának csökkenése, általánosságban az előnytelen külső feltételek, továbbá a legfontosabb kereskedelmi partner – a Kínai Népköztársaság – gazdasági növekedésének lassulása, mind kedvezőtlen hatást gyakoroltak Brazíliára.³⁵

A válság nemcsak a gazdaságra terjedt ki. Korrupciós ügyek sorozata látott napvilágot, a hagyományos politikai erők tekintélye megrendült, Dilma Rousseff brazil elnöknek 2016-ben távoznia kellett a hatalomból, az őt váltó Michel Temer alelnök ellen pedig jelenleg zajlik eljárás korrupció és pénzmosás miatt. Az országot 2003 és 2010 között irányító Lula da Silva egy időre börtönbe került; a Munkáspárt 13 év után elvesztette az elnökválasztást. 2019. január elseje óta az országot a brazil társadalmat rendkívül megosztó, homofób, szexista, bennszülött- és bevándorlóellenes nézeteiről elhíresült Jair Bolsonaro, volt katonatiszt vezeti. Példaképének Donald Trumpot tekinti, és szeretne az Amerikai Egyesült Államokhoz közeledni.³⁶ A dél- illetve latin-amerikai regionális integráció már nem prioritás a brazil vezetésnek. Brazília kilépett az UNASUR-ból, és a 2019. október végi argentin választások előtt Bolsonaro azzal fenyegetőzött, hogy ha 'problémás' lesz a szomszédos ország vezetése – azaz nyer Alberto Fernández baloldali politikus Mauricio Macri ellenében –, akkor Brazília akár a Déli Közös Piacot is otthaghatja.³⁷

³³ SZENTE-VARGA Mónika: Brazília az olimpia előtt. *Nemzet és Biztonság*, 2016/3. szám. p. 117. http://real.mtak.hu/80327/1/nb_2016_3_09_szente_varga_monika_brazilia_az_olimpia_elott_u.pdf; letöltés: 2019.10.20.

³⁴ GDP growth (annual %) – Brazil. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=BR>; letöltés: 2019.10.20.

³⁵ A brazil gazdasággal kapcsolatban lásd ARTNER Annamária közgazdász tanulmányait: Brazília korunk világrendszerében. *Statisztikai Szemle*, 97. évf. 1. szám, 2019. pp. 5–44. http://real.mtak.hu/90397/7/StatSz_97_1_5.pdf; letöltés: 2019.10.20.
Brazília útkeresése: belföldi piac vagy exportorientáció? In: KISS Judit (szerk.): *Stratégiaaváltás a világgazdaságban: exportorientáció és/vagy belső keresletre alapozott növekedés*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2018. pp. 105–142.

A perifériás fejlődés anatómiájához – Brazília. *Eszmélet*, 25. évf. 98. szám, 2013. pp. 69–90.

http://real.mtak.hu/5768/7/AA_A_periferias_fejl_Brazilia_Eszm_98sz_2013nyar.pdf; letöltés: 2019.10.20.

Ahol a válságkezelés már a válság előtt megkezdődött – Brazília. In: FARKAS Péter – MEISEL Sándor – NOVÁK Tamás (szerk.): *A változó világgazdaság – útkeresések, tapasztalatok és kilátások. II. Európán kívüli régiók*. MTA KRTK, Budapest, 2012. pp. 90–116.

http://mek.oszk.hu/18300/18328/pdf/18328_2.pdf; letöltés: 2019.10.20.

Brazília a felzárkózás útján? MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest, 1996.

Adalék a nem IMF-konform brazil stabilizációs program megítéléséhez. *Fordulat*, 2. szám, 1989. pp. 20–31. <http://tekesek.hu/fordulat/fordulat2.pdf#artner>; letöltés: 2019.10.20.

³⁶ SZENTE-VARGA Mónika: Trópusi messiás? *Nemzet és Biztonság*, 2018/4. szám. p. 2. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/neb/article/view/1304/624>; letöltés: 2020.01.23.

³⁷ IGLESIAS, Simone: Jair Bolsonaro amenaza con abandonar el Mercosur si gana Alberto Fernández. <https://www.perfil.com/noticias/bloomberg/bc-brasil-abandonaria-mercosur-si-argentina-da-giro-tras-elecciones.phtml>; letöltés: 2019.10.20.

Az UNASUR válsága 2017. január végén már Latin-Amerikán kívül is nyilvánvalóvá vált. Lejárt Ernesto Samper Pizano³⁸ volt kolumbiai elnök főtítkári megbízatása, és az egyetlen jelöltet, az argentin José Octavio Bordónt Venezuela, Bolívia és Suriname nem támogatta, így a szervezet főtítkári nélkül maradt.³⁹ Azóta sem sikerült megegyezésre jutni, lassan három éve. Részben erre hivatkozva 2018 tavaszán a tagállamok fele felfüggesztette tagságát (Argentína, Brazília, Chile, Kolumbia, Paraguay és Peru), majd 2019-ben bejelentették távozási szándékukat. Ezzel kapcsolatban a volt brazil külügyminiszter, Celso Amorim⁴⁰ úgy nyilatkozott, hogy Brazília kilépése az UNASUR-ból olyan, mintha Spanyolország távozna az Európai Unióból, teljes képtelenség.⁴¹ Mégis megtörtént. Sőt, a távozókhöz csatlakozott Ecuador, amelynek kilépése azért is figyelemreméltó, mert az UNASUR székhelye az országban található. Lenín Moreno ecuadori elnök bejelentette, hogy mivel azt ők építették saját költségükön, igényt tartanak rá. A szervezet iratanyagai és Kirchner szobra raktárba kerültek; a 40 millió dollár értékűre becsült épületegyüttest a CONAIE bennszülött szervezet fogja megkapni, hogy ott egyetemet működtessen.⁴² Az UNASUR a tanulmány írásakor, 2019 őszén már csak öt tagországból áll: Bolívia, Uruguay, Suriname, Guyana és Venezuela.

Progreso de América del Sur (PROSUR)

A kilépett országok 2019 márciusában Santiago de Chilében létrehozták a Foro para el Progreso de América del Sur (Fórum Dél-Amerika Fejlődéséért) szervezetet, a PROSUR-t. Bár korábban is létezett egyfajta túlkínálat a latin-amerikai regionális szervezetek terén, és voltak olyan területek, ahol ezek a szervezetek egymást átfedték, de nem rivalizáltak egymással, nem egymással szemben vagy egymás ellen alakultak. A PROSUR azonban nyíltan az UNASUR helyett, azt is mondhatnánk, hogy az UNASUR ellenében alakult meg. „*PROSUR új mechanizmus arra, hogy ne integrálódjon Latin-Amerika*”⁴³ – jellemezte a *The New York Times*.

³⁸ Született 1950-ban, 1994–1998 között Kolumbia elnöke, 2014–2017 között az UNASUR főtítkára. Ernesto Samper Pizano.

<https://www.thinkingheads.com/conferenciantes/ernesto-samper/>; letöltés: 2020.01.23.

³⁹ José Octavio Bordón, único candidato a secretario de Unasur, no tiene respaldo.

<https://www.eluniverso.com/noticias/2018/04/30/nota/6738582/unico-candidato-secretario-unasur-no-tiene-respaldo>; letöltés: 2019.10.20.

⁴⁰ Született 1942-ben, 1993–1994 között külügyminiszter, majd országa állandó képviselője az ENSZ-ben. 2003–2010 között, Lula elnöksége alatt újra külügyminiszter, később pedig Dilma Rousseff kormányában védelmi miniszter (2011–2014). 2009-ben David Rothkopf írt róla cikket a *Foreign Policy* lapba.

ROTHKOPF, David: The world's best foreign minister.

<https://foreignpolicy.com/2009/10/07/the-worlds-best-foreign-minister/>; letöltés: 2019.10.14.

⁴¹ Celso Amorim, ex-canciller de Brasil: “Salir de la UNASUR es como quemar nuestra catedral”.

<https://www.nodal.am/2019/04/celso-amorim-ex-canciller-de-brasil-salir-de-la-unasur-es-como-quemar-nuestra-catedral/>; letöltés: 2019.10.01.

⁴² A una bodega la estatua de Néstor Kirchner que identificaba al edificio de UNASUR en Ecuador.

https://diariodecuba.com/internacional/1569711589_598.html; letöltés: 2019.10.23.

⁴³ HERRERA, Juan C.: Prosur, el nuevo mecanismo para no integrar a Latinoamérica.

<https://www.nytimes.com/es/2019/04/09/prosur-unasur-america-latina/>; letöltés: 2019.10.20.

A PROSUR alapító okiratát nyolc ország írta alá. Az a hét, amelyik az UNASUR-ból távozott, valamint a pragmatikus Guyana, amelyik az UNASUR-nak is tagja, de a PROSUR-ba is belépett.⁴⁴ A szervezet megalapításkor hangsúlyozták a demokratikus elveket, továbbá azt, hogy ezekkel a jelenlegi venezuelai kormány nem kompatibilis, azaz mindenkit várnak Dél-Amerikából, kivéve a venezuelaiakat. Kifejtették továbbá, hogy olcsó szervezetet akarnak, amelyben nem kell kvótát fizetni, nincs székhely és intézményeket sem szeretnének. Ha viszont a PROSUR-t nem intézményesítik, kérdés, hogy mennyire lehet működőképes.

Az együttműködési területeket kijelölték: infrastruktúra, energia, egészségügy, védelem, biztonság, bűnüldözés, továbbá természeti katasztrófák elleni védelem. A szervezet első soros elnöke Chile lett, 2020-ban ezt a feladatot Paraguay veszi át.⁴⁵ A frissen alakult szervezetről elsősorban a brazil (!) külügyminisztérium honlapján keresztül lehet tájékozódni. Megtalálható itt az alapító szerződés, továbbá a szervezetet alkotó országok elnökeinek közös nyilatkozata a 2019. októberi ecuadori zavargásokkal kapcsolatban.⁴⁶ „Támogatásukról biztosítjuk Lenin Moreno elnököt és az erőfeszítéseket, amiket tesz a béke és a közbiztonság helyreállítása érdekében tesz.”⁴⁷ A hónap közepén Santiago de Chilében kezdődtek tüntetések a metrójegyek árának drágulása miatt, majd váltak a társadalmi különbségek mérséklését követelő egyre nagyobb megmozdulásokká, köztük október 25-én a több mint 1 millió chileit megmozgató tüntetéssé. Sebastián Piñera elnök reformokat és a kormány átalakítását ígérte. Kérdés az, hogy Chile, amely egyszerre Dél-Amerika leggazdagabb, ugyanakkor egyik leegyenlőtlenebb országa,⁴⁸ képes lesz-e támogatni ebben a helyzetben a PROSUR-t, amelynek létrehozásában olyan aktív szerepet vállalt.

⁴⁴ Declaración Presidencial sobre la Renovación y el Fortalecimiento de la Integración de América del Sur – Santiago, 22 de marzo de 2019.
<http://www.itamaraty.gov.br/es/notas-a-la-prensa/20199-declaracion-presidencial-sobre-la-renovacion-y-el-fortalecimiento-de-la-integracion-de-america-del-sur-santiago-22-de-marzo-de-2019>;
letöltés: 2019.10.15.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Az ecuadori kormány, miután 2019 februárjában megállapodott az IMF-fel, megszorító intézkedéseket fogadtatott. Ezek nagyban érintették a közalkalmazottakat, kiterjedtek például az állami szektorban dolgozók fizetésének és szabadnapjainak csökkentésére, az utcára azonban az emberek elsősorban az üzemanyagárak állami támogatásának megszüntetése miatt mentek. A kőolajexportőr Ecuador kormányai a hetvenes évek óta szubvencionálták a benzint. Az üzemanyagárak emelkedése nemcsak a közlekedést drágította volna meg, hanem az élelmiszereket és egyéb cikkeket is, a költségesebb szállítás okán. A kormány a tüntetések miatt Quitóból az ország gazdasági központjába, egyúttal legnagyobb városába, Guayaquilba költözött. Az elnök végül engedett, és visszaállították az eredeti árszabást.

⁴⁷ Declaración de Presidentes de Prosur sobre la Situación de la República del Ecuador.
<http://www.itamaraty.gov.br/es/notas-a-la-prensa/20984-declaracion-de-presidentes-de-prosur-sobre-la-situacion-de-la-republica-del-ecuador>; letöltés: 2019.10.20.

⁴⁸ SOLTÉSZ Béla: Chile. In: BÁCS Zoltán György – HEGEDŰS Barbara – RACS Marianna Katalin – SOLTÉSZ Béla – SZENTE-VARGA Mónika: Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok. Dialóg Campus, Budapest, 2019. pp. 59–76.
http://www.kiadvanyok.ludovika.hu/users/default/dialogcampus/ebooks/978-963-5311-11-8/pdf/634_del_amerika_a_21_szazadban_vegleges_e.pdf; letöltés: 2020.01.23.

Kilátások

A 2010-es évek közepére lecsengett a latin-amerikai regionalizmus ezredforduló környéki hulláma, a poszthegemón korszak. A hegemón, illetve hegemónok egyre inkább hatást gyakorolnak a régióra. Ha a realista elmélethez, és azon belül a hatalmi átmenet elméletéhez nyúlunk vissza, azt lehet mondani, hogy van egy feltörekvő, gazdaságilag egyre inkább nyitott hegemón (Kína), amely növekvő szerephez jut a térségben, és van egy hanyatló hegemón (Amerikai Egyesült Államok), amely továbbra is nagyon erős, és ragaszkodik az eddig megszerzett területeihez, többek között az úgynevezett 'hátsó udvarhoz', Latin-Amerikához. Minél kisebb a különbség Kína és az Amerikai Egyesült Államok között, annál nagyobb lesz a feszültség. Latin-Amerikának ez pedig rendkívül kellemetlen helyzet, hiszen felosztási terep lesz, némileg hasonlatosan ahhoz, ahogyan a hidegháborúban ideológiai alapon volt az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió között.

Az Observatory of Economic Complexity (OEC) 2017-es adatai szerint a 12 dél-amerikai államból négynek – Brazília (22%), Uruguay (23%), Peru (26%) és Chile (27%) – volt Kína a fő exportpartnere; ezen országok kivételének több mint 20%-a került az ázsiai országba. Kolumbia, Ecuador és Venezuela esetében az export legfőbb felvevőpiaca az Amerikai Egyesült Államok volt, az odairányuló kivitel az összes export 28, 31, illetve 42%-át tette ki. A többi állam esetében a regionális partnerek jelenleg fontosabbak, mint a két nagyhatalom. Import tekintetében Kína már megelőzte az Amerikai Egyesült Államokat, hiszen a dél-amerikai államok legjelentősebb partnerévé vált. A Kínából származó import aránya az összes importhoz képest a következőképpen alakult a szubkontinens országaiban 2017-ben (OEC): Venezuela 38%, Suriname 30%, Paraguay 30%,⁴⁹ Chile 25%, Peru 23%, Bolivia 21%, Brazília, Argentína, Kolumbia és Ecuador 19%, Uruguay 18%, Guyana 9,3%. Mindössze a hagyományosan Washington-párti Kolumbia és a kicsi Guyana esetében volt magasabb az Amerikai Egyesült Államokból származó import aránya; mindkét országban 26%-ot tett ki.

Várható, hogy a közeljövőben a külső befolyás nőni fog a régióban. Ez kötődik többek között a venezuelai válsághoz, amely egyre inkább befagyott konfliktussá alakul, és vonzza a külső aktorokat. Itt nemcsak az Amerikai Egyesült Államokra és Kínára kell gondolni, hanem Oroszországra és Iránra is. A regionális hatalmak mozgástere szűkülni fog, egyrészt az erősödő külső hatások, másrészt a gazdasági tendenciák miatt. Jelenleg azon államok gazdasága stagnál, amelyek egy-egy regionális szervezetet felkarolhatnának, annak működését segíthetnék, mint például Brazília, Mexikó vagy Chile. Ez pedig minden bizonnyal nem elegendő regionális (nagy)hatalmi törekvésekhez.

⁴⁹ Ez az adat azért is figyelemre méltó, mert Paraguay az egyetlen dél-amerikai állam, amely továbbra is Tajvant ismeri el.
China y/o Taiwán: desafío del equilibrio comercial y la expansión del mercado.
<https://www.abc.com.py/edicion-impresas/suplementos/economico/2019/10/20/china-yo-taiwan-desafio-del-equilibrio-comercial-y-la-expansion-del-mercado/>; letöltés: 2020.01.21.

Mindehhez még szükséges hozzátenni, hogy a kétezres évek elejére a latin-amerikai regionalizmusra jellemző korábbi problémák nem oldódtak meg. A szervezetalapítási 'láz' ellenére a régióon belüli kereskedelem és gazdasági egymásrautaltság továbbra is alacsony, hiszen a latin-amerikai államok gazdaságai nem komplementer, hanem kompetitív jellegűek. A szervezeteket a szupranacionális jelleg helyett a kormányköziség jellemzi.⁵⁰ „A latin-amerikai államok újabb és újabb regionális szervezeteket hoznak létre, mert vezetőik tudják, hogy a papírok aláírása nem jelenti a szuverenitás feladását. Ehelyett a regionalizmus inkább külpolitikai eszköz számukra, amelyet olyan célok elérésére fordítanak, mint nemzetközi láthatóság, regionális stabilitás és a rendszer legitimálása [...]”⁵¹

A regionális összefogás szempontjából szintén negatív irányba mutat a polarizáció. Ennek csirái már a poszt-hegemón időszakban megjelentek, hiszen a hegemon ideiglenes távolléte ugyan megnövelte a regionális hatalmak lehetőségeit, de nem feltétlenül a köztük levő összhangot. Úgy tűnik, hogy a szubkontinens mind gazdasági, mind politikai téren egyre inkább szétválík. Előbbire példa az AP és a MERCOSUR. A polarizáció politikai téren is folytatódott a 2010-es évek második felében, lásd UNASUR és PROSUR. A szervezetek száma a régióban várhatóan nem fog csökkenni, esetleg még növekedhet is, ha szervezet-ellenszervezet párosok jönnek létre, a regionális szervezetek hatékonysága azonban mindenképpen csökkenni fog. Összességében a legutóbbi, a 21. század elején kezdődött, globalizált regionalizmusként jellemzett időszakot lezártak tekinthetjük.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A una bodega la estatua de Néstor Kirchner que identificaba al edificio de UNASUR en Ecuador.
https://diariodecuba.com/internacional/1569711589_598.html; letöltés: 2019.10.23.
- Acuerdo marco de la Alianza del Pacífico.
https://www.cancilleria.gov.co/sites/default/files/alianza-del-pacifico/acuerdo_marco_alianza_del_pacifico_06_jun_2012_mejorado.pdf;
letöltés: 2020.01.21.
- ARTNER Annamária: A perifériás fejlődés anatómiájához – Brazília.
Eszmélet, 25. évf. 98. szám, 2013. pp. 69–90.
http://real.mtak.hu/5768/7/AA_A_periferias_fejl_Brazilia_Eszm_98sz_2013nyar.pdf;
letöltés: 2019.10.20.
- ARTNER Annamária: Adalék a nem IMF-konform brazil stabilizációs program megítéléséhez. Fordulat, 2. szám, 1989. pp. 20–31.
<http://tekesek.hu/fordulat/fordulat2.pdf#artner>; letöltés: 2019.10.20.

⁵⁰ RACS Marianna Katalin: A regionális integráció sajátosságai Latin-Amerikában. Eszmélet, 22. évf. 86. szám, 2010. pp. 113., 115.

http://epa.oszk.hu/01700/01739/00071/pdf/EPA01739_eszmelet_86_2010_111-122.pdf; letöltés: 2020.01.21.

⁵¹ MALAMUD, Andrés – GARDINI, Gian Luca: Has Regionalism Peaked? The Latin American Quagmire and its Lessons. The International Spectator: Italian Journal of International Affairs, 47. évf. 1. szám, 2012. p. 130.
http://apps.eui.eu/Personal/Researchers/malamud/TIS_Peaking_Regionalism_Malamud-Gardini.pdf;
letöltés: 2020.01.21.

- ARTNER Annamária: Ahol a válságkezelés már a válság előtt megkezdődött – Brazília. In: FARKAS Péter – MEISEL Sándor – NOVÁK Tamás (szerk.): A változó világgazdaság – útkeresések, tapasztalatok és kilátások. II. Európán kívüli régiók. MTA KRTK, Budapest, 2012. pp. 90–116. http://mek.oszk.hu/18300/18328/pdf/18328_2.pdf; letöltés: 2019.10.20.
- ARTNER Annamária: Brazília a felzárkózás útján? MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest, 1996.
- ARTNER Annamária: Brazília korunk vilárendszerében. Statisztikai Szemle, 97. évf. 1. szám, 2019. pp. 5–44. http://real.mtak.hu/90397/7/StatSz_97_1_5.pdf; letöltés: 2019.10.20.
- ARTNER Annamária: Brazília útkeresése: belföldi piac vagy exportorientáció? In: KISS Judit (szerk.): Stratégiaváltás a világgazdaságban: exportorientáció és/vagy belső keresletre alapozott növekedés. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2018. pp. 105–142.
- BORDA, Sandra: The Union of South American Nations. Mapping Multilateralism in Transition, 3. szám, 2014. pp. 1–16. https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/ipi_e_pub_unasur.pdf; letöltés: 2019.10.20.
- Celso Amorim, ex-canciller de Brasil: “Salir de la UNASUR es como quemar nuestra catedral”. <https://www.nodal.am/2019/04/celso-amorim-excanciller-de-brasil-salir-de-la-unasur-es-como-quemar-nuestra-catedral/>; letöltés: 2019.10.01.
- China y/o Taiwán: desafío del equilibrio comercial y la expansión del mercado. <https://www.abc.com.py/edicion-impresa/suplementos/economico/2019/10/20/china-yo-taiwan-desafio-del-equilibrio-comercial-y-la-expansion-del-mercado/>; letöltés: 2020.01.21.
- CRANDALL, Russell: The Post-American Hemisphere. Power and Politics in an Autonomous Latin America, Foreign Affairs, Vol. 90. No. 3., May/June 2011. pp. 83–95.
- Declaración de Presidentes de Prosur sobre la Situación de la República del Ecuador. <http://www.itamaraty.gov.br/es/notas-a-la-prensa/20984-declaracion-de-presidentes-de-prosur-sobre-la-situacion-de-la-republica-del-ecuador>; letöltés: 2019.10.20.
- Declaración Presidencial sobre la Renovación y el Fortalecimiento de la Integración de América del Sur – Santiago, 22 de marzo de 2019. <http://www.itamaraty.gov.br/es/notas-a-la-prensa/20199-declaracion-presidencial-sobre-la-renovacion-y-el-fortalecimiento-de-la-integracion-de-america-del-sur-santiago-22-de-marzo-de-2019>; letöltés: 2019.10.15.
- Doing Business 2018. Reforming to Create Jobs. Comparing Business Regulation for Domestic Firms in 190 Economies. World Bank Group, Washington D.C., 2018. <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf>; letöltés: 2019.10.20.
- DOMOKOS Endre: Latin-amerikai integrációs szervezetek: kormányközi együttműködés vagy elmozdulás a szupranacionalitás irányába. In: BÓKA Éva – DANI Ákos – DOMONKOS Endre – FOLK György – LUKÁCS József – PÁLFYRNÉ Sipőcz Rita: Európa és a világ. Pannonprint, Veszprém, 2011. pp. 141–201.
- Ecuador sale de la ALBA en respuesta a la crisis venezolana. <https://www.eltelegrafo.com.ec/noticias/politica/3/ecuador-salida-alba>; letöltés: 2019.10.20.
- Ernesto Samper Pizano. <https://www.thinkingheads.com/conferenciantes/ernesto-samper/>; letöltés: 2020.01.23.

- GDP growth (annual %) – Brazil.
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=BR>;
letöltés: 2019.10.20.
- GDP growth (annual %) – Latin America & Caribbean.
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2010&locations=ZJ&start=2000>; letöltés: 2020.01.22.
- GEORGE, Samuel: The Pacific Pumas. An Emerging Model for Emerging Markets.
https://www.bfna.org/wp-content/uploads/2017/04/The-Pacific_Pumas-Single-13Mar14.pdf; letöltés: 2019.10.20.
- GRATIUS, Susanne – PUENTE, José Manuel: ¿Fin del proyecto alternativo ALBA? Una perspectiva política y económica. Revista de Estudios Políticos, Núm. 180., 2018. pp. 229–252.
<https://doi.org/10.18042/cepc/rep.180.08>; letöltés: 2019.10.20.
- HEGEDŰS Barbara: ¿Tiene un futuro la UNASUR? In: Actas del XIX Congreso de la Federación Internacional de Estudios sobre América Latina y el Caribe (FIEALC). SZTE, Szeged, megjelenés előtt.
- HERRERA, Juan C.: Prosur, el nuevo mecanismo para no integrar a Latinoamérica.
<https://www.nytimes.com/es/2019/04/09/prosur-unasur-america-latina/>;
letöltés: 2019.10.20.
- IGLESIAS, Simone:
Jair Bolsonaro amenaza con abandonar el Mercosur si gana Alberto Fernández.
<https://www.perfil.com/noticias/bloomberg/bc-brasil-abandonaria-mercosur-si-argentina-da-giro-tras-elecciones.phtml>; letöltés: 2019.10.20.
- INOTAI András:
A Közép-amerikai Közös Piac: a fejlődő országok közötti integráció egy példája.
MTA Afro-Ázsiai Kutató Központ, Budapest.
- José Octavio Bordón, único candidato a secretario de Unasur, no tiene respaldo.
<https://www.eluniverso.com/noticias/2018/04/30/nota/6738582/unico-candidato-secretario-unasur-no-tiene-respaldo>; letöltés: 2019.10.20.
- KUTASI Gábor: Regionális integrációk elterjedése a világ gazdaságában.
In: PALÁNKAI Tibor – KENGYEL Ákos – KUTASI Gábor – BENCZES István – NAGY Sándor Gyula: A globális és regionális integráció gazdaságtana.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 2016.
- LEHOCZKI Bernadett: A regionalizmus három generációja Latin-Amerikában.
Köz-gazdaság, 2. évf. 3. szám, 2007. pp. 97–114.
http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/1333/1/kg_2007n3p97.pdf; letöltés: 2019.10.22.
- LEHOCZKI Bernadett: Amerika-közi kapcsolatok. Az elmúlt évtized.
Külügyi Szemle, 7. évf. 3. szám, 2008. pp. 68–90.
https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2008_03_Amerika-kezi_kapcsolatok.pdf;
letöltés: 2020.01.22.
- LEHOCZKI Bernadett: Az új regionalizmus Latin-Amerikában.
In: TRAUTMANN László (szerk.): In memoriam Kollár Zoltán.
Aula Kiadó, Budapest, 2006. pp. 93–122.
- LEHOCZKI Bernadett: Integrációs törekvések Latin-Amerikában.
In: BLAHÓ András – KUTASI Gábor (szerk.): Erőközpontok és régiók a 21. század világ gazdaságában.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010. pp. 249–264.

- LILÓN, Domingo: A latin-amerikai politikai változások belső és nemzetközi kontextusa. *Külügyi Szemle*, 7. évf. 3. szám, 2008. pp. 91–107.
https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2008_03_A_latin-amerikai_politika.pdf;
letöltés: 2020.01.22.
- LÓPEZ, Víctor David: Funeral por la UNASUR, el sueño integrador que nació muerto.
<https://www.publico.es/internacional/estados-suramericanos-funeral-unasur-sueno-integrador-nacio-muerto.html>; letöltés: 2019.10.20.
- MAESTRE ALFONSO, Juan – CASAS GRAGEA, Ángel M. – GONZÁLEZ JÁCOME, Alba (szerk.): *Nuevas rutas para el desarrollo en América Latina: Experiencias globales y locales.* Universidad Iberoamericana, Mexikó, 2008. p. 71.
- MALAMUD, Andrés – GARDINI, Gian Luca: Has Regionalism Peaked? The Latin American Quagmire and its Lessons. *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, 47. évf. 1. szám, 2012. pp. 116–133.
http://apps.eui.eu/Personal/Researchers/malamud/TIS_Peaking_Regionalism_Malamud-Gardini.pdf; letöltés: 2020.01.21.
- MALAMUD, Carlos: Brasil y la Alianza Pacífico.
<https://www.analisislatino.com/opinion/?id=6412>; letöltés: 2019.10.20.
- MIJARES, Víctor M. – NOLTE, Detlef: Regionalismo posthegemónico en crisis. *Foreign Affairs Latinoamérica*, Vol. 18. Núm. 3., 2018. pp. 105–112.
https://www.researchgate.net/publication/326462076_Regionalismo_posthegemonico_en_crisisPor_que_la_Unasur_se_desintegra_Foreign_Affairs_Latinoamerica;
letöltés: 2019.10.20.
- MUÑOZ, Juan Andrés: UNASUR inaugura su nueva sede en “la mitad del mundo”.
<https://cnnespanol.cnn.com/2014/12/05/unasur-inaugura-su-nueva-sede-en-quito/>;
letöltés: 2020.01.22.
- Oficina Regional de la FAO para América Latina y el Caribe.
<http://www.fao.org/americas/prioridades/plan-celac/celac-venezuela-2011/es/>;
letöltés: 2020.01.21.
- PALOTÁS László: *Az összamerikai szabadkereskedelmi kezdeményezés.* Doktori (PhD) értekezés, BCE, Budapest, 2001.
http://phd.lib.uni-corvinus.hu/135/1/palotas_laszlo.pdf; letöltés: 2020.01.21.
- PEÑAFIEL CEVALLOS, Pryanka – MOULY, Cécile: UNASUR in Venezuela: Mediation, Bias and Legitimacy. *Contexto Internacional*, Vol. 41.(3), Sep/Dec 2019. pp. 579–598.
<https://www.scielo.br/pdf/cint/v41n3/0102-8529-cint-201941030579.pdf>;
letöltés: 2019.10.20.
- PRADOS, Luis: Maduro se atribuye la victoria y Capriles no reconoce los resultados.
https://elpais.com/internacional/2013/04/14/actualidad/1365972053_885888.html;
letöltés: 2019.10.20.
- RACS Marianna Katalin: *A regionális integráció sajátosságai Latin-Amerikában.* *Eszmélet*, 22. évf. 86. szám, 2010. 111–122.
http://epa.oszk.hu/01700/01739/00071/pdf/EPA01739_eszmelet_86_2010_111-122.pdf;
letöltés: 2020.01.21.
- RACS Marianna: *Változatok integrációra – az ibér-amerikai országok integrációs szervezetei 1945-től napjainkig.* Doktori disszertáció, ELTE, Budapest, 2014.
<https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/22348/diss.pdf?sequence=1&isAllowed=y>; letöltés: 2019.10.22.

- RIGGIROZZI, Pía – TUSSIE, Diana (szerk.): The Rise of Post-Hegemonic Regionalism. The Case of Latin America. Springer; 2012.
- ROSENTHAL, Gert: Treinta años de integración en América Latina: un examen crítico. Estudios Internacionales, Vol. 26. Núm. 101., 1993. pp. 74–88.
- ROTHKOPF, David: The world's best foreign minister. <https://foreignpolicy.com/2009/10/07/the-worlds-best-foreign-minister/>; letöltés: 2019.10.14.
- SANAHUJA, José Antonio: Del “regionalismo abierto” al “regionalismo post-liberal”. Crisis y cambio en la integración regional en América Latina. In: SERBIN, Andrés – MARTÍNEZ, Laneydi – RAMANZINI, Haroldo jr. (szerk.): Anuario de la Integración Regional de América Latina y el Gran Caribe 2012. Coordinadora Regional de Investigaciones Económicas y Sociales (CRIES), Buenos Aires, 2012. pp. 11–54.
- SCHWAB, Klaus (szerk.): The Global Competitiveness Report 2019. World Economic Forum, Köln/Genf, 2019. http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf; letöltés: 2019.10.20.
- SOLTÉSZ Béla: Az UNASUR. A Dél-amerikai Nemzetek Uniójának perspektívái és kihívásai. In: PALÁNKAI Tibor (szerk.): Tanulmányok a regionális integráció témaköréből. Regionális integrációk – összehasonlító tanulmányok. Savaria University Press, Szombathely.
- SOLTÉSZ Béla: Chile. In: BÁCS Zoltán György – HEGEDŰS Barbara – RACS Marianna Katalin – SOLTÉSZ Béla – SZENTE-VARGA Mónika: Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok. Dialóg Campus, Budapest, 2019. pp. 59–76. http://www.kiadvanyok.ludovika.hu/users/default/dialogcampus/ebooks/978-963-5311-11-8/pdf/634_del_amerika_a_21_szazadban_vegleges_e.pdf; letöltés: 2020.01.23.
- SOLTÉSZ Béla: Latin-Amerika: Integrációk túlkínálata. Fordulat, 2011/4. (16.) szám. pp. 125–143. http://www.epa.hu/02100/02121/00014/pdf/EPA02121_fordulat_16.pdf; letöltés: 2019.10.20.
- South American Union of Nations Constitutive Treaty. <http://www.gsdrc.org/docs/open/regional-organisations/unasur,%202008,%20establishing%20treaty.pdf>; letöltés: 2019.10.20.
- SZENTE-VARGA Mónika: Brazília az olimpia előtt. Nemzet és Biztonság, 2016/3. szám. pp. 111–124. http://real.mtak.hu/80327/1/nb_2016_3_09_szente_varga_monika_brazilia_az_olimpi_a_elott_u.pdf; letöltés: 2019.10.20.
- SZENTE-VARGA Mónika: Trópusi messiás? Nemzet és Biztonság, 2018/4. szám. p. 2. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/neb/article/view/1304/624>; letöltés: 2020.01.23.
- UNASUR/CMRE/Resolution No. 014/2016. UNASUR Annual Ordinary Budget for the Year 2017. Annex I: Revenues and Financial Sources – Quotas of the Member States. http://www.itamaraty.gov.br/images/ed_integracao/docs_UNASUL/RES014.2016ENG.pdf; letöltés: 2019.10.20.